UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Københavns Universitet

Landbrugsundersøgelse for Karby sogn, Morsø Kommune

Christensen, Andreas Aagaard; Kristensen, Lone Søderkvist; Primdahl, Jørgen

Publication date:
2012

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Christensen, A. A., Kristensen, L. S., & Primdahl, J. (2012). *Landbrugsundersøgelse for Karby sogn, Morsø Kommune*. Skov & Landskab, Københavns Universitet. Arbejdsrapport Skov & Landskab Nr. 155

Download date: 17. nov.. 2026

SKOV & LANDSKAB

Landbrugsundersøgelse for Karby sogn, Morsø kommune

ARBEJDSRAPPORT SKOV & LANDSKAB 155 / 2012

Andreas Aagaard Christensen
Lone Søderkvist Kristensen
Jørgen Primdahl

DET NATUR- OG BIOVIDENSKABELIGE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

KOLOFON

Rapportens titel
Landbrugsundersøgelse for Karby sogn, Morsø kommune

Forfattere
Andreas Aagaard Christensen, Lone Søderkvist Kristensen, Jørgen Primdahl

Projekt
DIAPLAN - Integrerede og dialogbaserede planprojekter i kulturlandskabet. Medfinansieret af Realdania og Videncentret for Landbrug

Serietitel og nr.
Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 155
Rapporten publiceres udelukkende på www.sl.life.ku.dk

ISBN
972-27-7903-607-9

Udgiver
Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg C
Tel. 3533 1500
sl@life.ku.dk

Dtp
Inger Grønkjær Ulrich

Fotos
Jørgen Primdahl

Bedes citeret
Christensen, A.Aa., Kristensen, L.S. og Primdahl, J. (2012): Landbrugsundersøgelse for Karby sogn, Morsø kommune. Arbejdsrapport nr. 155, Skov & Landskab, Københavns Universitet, Frederiksberg, 27 s.

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse
I salgs- eller reklameøjemed er eftertryk og citering af rapporten samt anvendelse af Skov & Landskabs navn kun tilladt efter skriftlig tilladelse.

Indhold

1. Indledning 4

1.1 De interviewede jordbrugere 6

1.2 Sammenligning med andre undersøgelser og datakilder 6

1.3 Områdets geologi, jordbund og beskyttelsesværdier 8

2. Områdets ejere, ejendomme og bedrifter 10

2.1 Jordejernes forhold til landbrugserhvervet og deres ejendom 10

2.2 Arealernes fordeling og arrondering 11

2.3 Landmændenes motivation for at eje ejendomme i området 13

3. Arealanvendelse og husdyrproduktion 14

3.1 Arealanvendelsen beskrevet ud fra GLR data 14

3.2 Forholdet mellem arealanvendelse og ejere 18

3.3 Forvaltningen af det vedvarende græsareal 18

3.4 Husdyrholdet og arealanvendelsen 20

4. Landskabsændringer 2006-2011 22

5. Friluftsliv og landskabsværdier 24

6. Sammenfatning 26

7. Referencer 28

1. Indledning

Dette notat omhandler jordbruget og jordbrugerne i Karby sogn, Morsø kommune (figur 1). Formålet med notatet er at bidrage med information til det aktuelle arbejde med udvikling af en strategi for områdets fremtid, som del af projektet ”Landskab og Landsby" - der er gennemført under programmet ’Dialogbaserede planprojekter for kulturlandskabet’ (Diaplan). Projektet er nærmere beskrevet på websiden: www.diaplan.dk.

I forbindelse med arbejdet med at udvikle en lokal strategi for Karby sogn har der været fokus på de værdier og potentialer, som landskabet i området tilbyder. I dette perspektiv har information om jordbruget og jordbrugerne været af afgørende betydning, dels fordi jordbruget er et væsentligt erhverv i området, dels fordi jordbrugerne er ejere og forvaltere af hovedparten af områdets arealer

Størstedelen af notatet består i resultater fra en undersøgelse af landbruget i området, som blev gennemført i sommeren 2011. I forbindelse med undersøgelsen blev 44 ejere af landbrugsejendomme i området interviewet angående brugen af deres ejendom og det omliggende landskab. Interviewene omfattede blandt andet spørgsmål angående husdyrhold, arealanvendelse, beskæftigelse, livsstil, natur- og landskabsforvaltning, jordejernes syn på og brug af de herlighedsværdier og de rekreative muligheder der knytter sig til landskabet, samt deres eventuelle interesse i at indgå i forskellige fælles projekter angående forvaltningen af landskabet.

Afgrænsningen af projekt- og undersøgelsesområdet følger sognegrænsen for Karby sogn og omfatter i alt 1834 hektar. Figur 1 viser områdets placering i Morsø kommune, mens figur 2 viser den nærmere afgrænsning af sognet og dets topografi.

Undersøgelsen blev indledt ved, at alle ejere blev kontaktet per brev og informeret om undersøgelsen, hvorefter et tidspunkt for et interview (½-1 times varighed) blev aftalt telefonisk. Undersøgelsen blev udført som en interviewundersøgelse, hvor alle ejere så vidt muligt blev interviewet ansigt til ansigt ved besøg på deres ejendom. Denne fremgangsmåde har gjort det let at afklare eventuelle tvivlsspørgsmål i fællesskab med de interviewede ejere, og det har gjort det muligt at indsamle rumlige informationer på kortbilag i samarbejde med den interviewede.

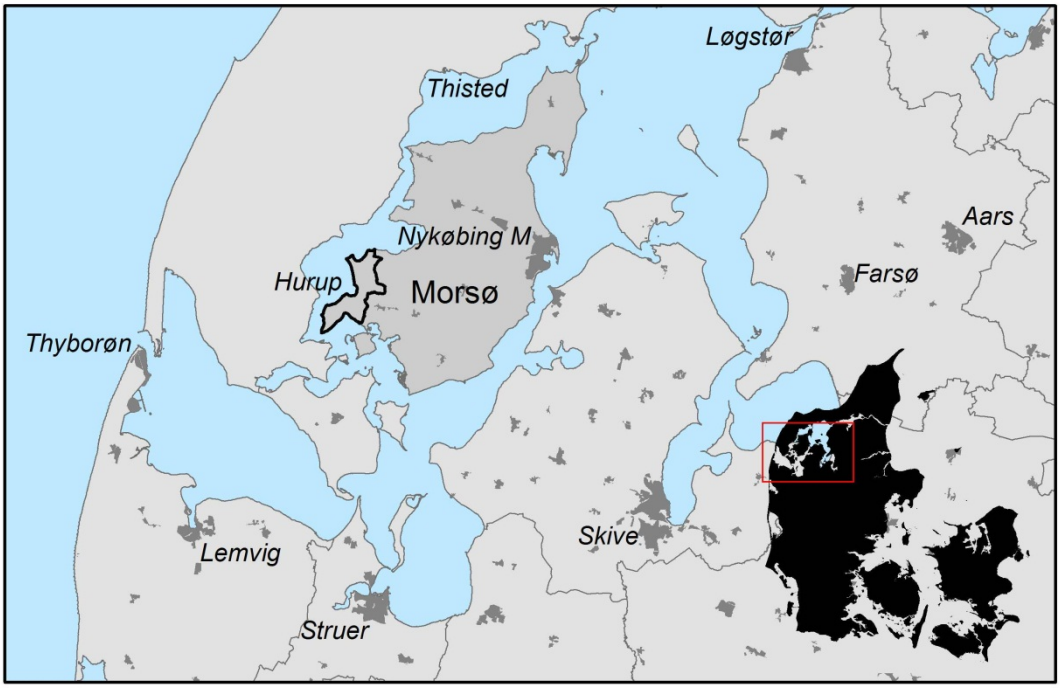

Figur 1. Undersøgelsesområdets beliggenhed i Morsø kommune

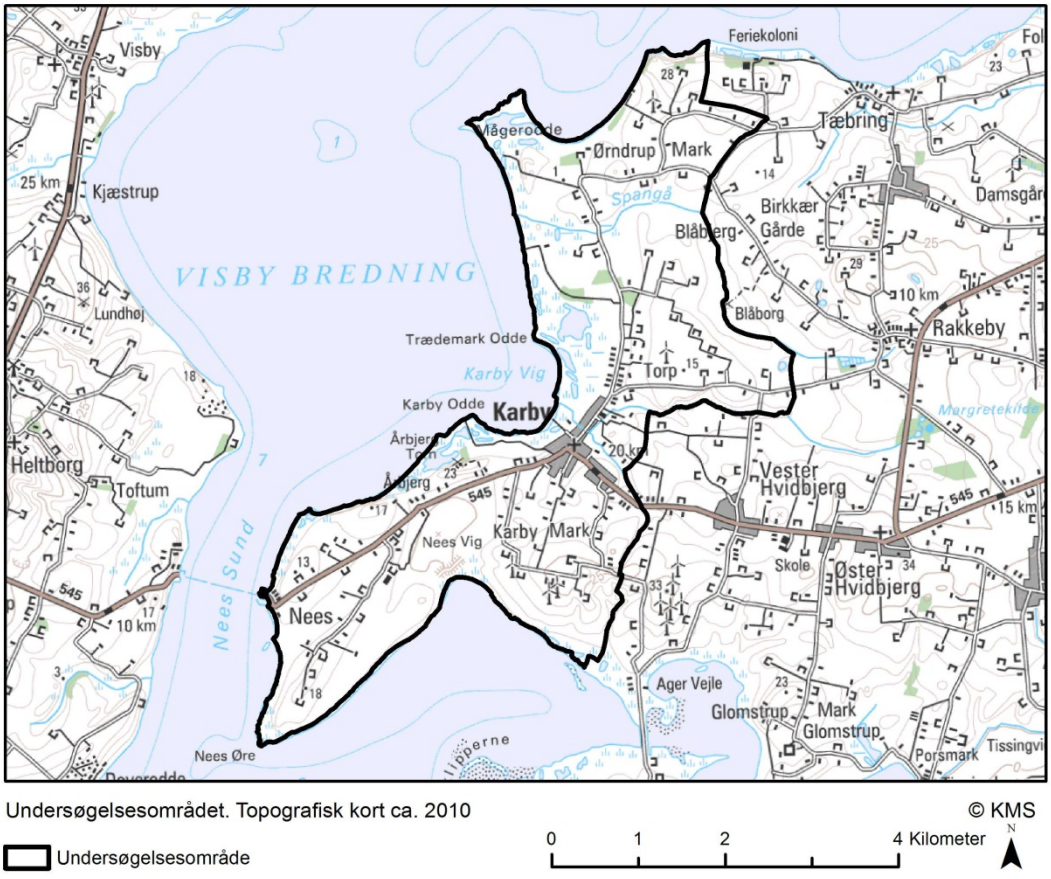

Figur 2. Undersøgelsesområdets topografi.

1.1 De interviewede jordbrugere

Som udgangspunkt blev landbrugsejendomme på 2 hektar og derover udvalgt til deltagelse i undersøgelsen. Da nogle ejendomme er ejet af lodsejere bosiddende udenfor undersøgelsesområdet blev det dog af ressourcemæssige hensyn besluttet kun at interviewe lodsejere bosiddende udenfor området, hvis deres ejendom indenfor undersøgelsesområdet var på 10 hektar eller mere.

Af de 49 landmænd, der fik tilsendt brev kunne 2 ikke kontaktes pga, fraflytning, sygdom mv. og 3 ønskede ikke at deltage, hvilket giver en deltagelsesandel på 90 procent af ejerne og 85 procent af arealet. Det betyder, at undersøgelsen i alt omfatter ejendomme på 1562 hektar. Den noget lavere arealdeltagelsesprocent end ejerdeltagelsesprocent indikerer at der er en lille undervægt af større ejendomme i undersøgelsen.

Når andre grupper med udtalt interesse i jordbrugslandskabet end jordejerne ikke er inddraget i undersøgelsen, som eksempelvis rekreative brugere og beboere i landsbyerne, skyldes det at disse grupper ikke på samme måde som jordejerne deltager i den daglige forvaltning af landskabet. Disse grupper er i stedet inddraget i forskellige planprocesser i Diaplan-projektet. Alle beboere, ejere og brugere af undersøgelsesområdet er således forsøgt inddraget i møder og workshops afholdt som led i den strategiproces som dette notat sigter på at informere.

1.2 Sammenligning med andre undersøgelser og datakilder

Mange af de spørgsmål, der i forbindelse med landbrugsundersøgelsen er stillet jordejerne, er ikke omfattet af den landsdækkende landbrugsstatistik og kan derfor ikke sammenholdes med andre statistiske kilder. Det samme gælder spørgsmål og kortlægninger vedrørende arealanvendelsen, idet de kategorier og opgørelsesformer der anvendes af Danmarks Statistik ikke er fuldstændig sammenlignelige med de opgørelseskategorier der er brugt i denne undersøgelse.

De fleste spørgsmål blev imidlertid også stillet i en større undersøgelse gennemført i Hvorslev-Bjerringbro-området i 2008 og i en undersøgelse af en del af Skive kommune i 2011. Der sammenlignes derfor flere steder med henholdsvis 'Hvorslev- og Skive-området'. Resultaterne af disse undersøgelser kan findes i Primdahl et al. (2010) og Christensen et al. (2012).

For at kunne sammenligne undersøgelsesområdets arealanvendelse med resten af Morsø kommune og Danmark som helhed har vi anvendt fødevareministeriets generelle landbrugsregister (GLR). Registeret indeholder

rumligt eksplicitte arealanvendelsesdata på markniveau, som i forbindelse med undersøgelsen er omklassificeret med henblik på at opnå en kategorisering af arealanvendelsen der beskriver forholdet mellem ekstensive og intensive anvendelsesformer (Naturerhvervstyrelsen 2011). Der kan derfor forekomme forskelle mellem de resultater der her fremlægges og andre undersøgelser, hvor klassificering og aggregering af GLR data er foretaget anderledes.

En sammenligning af data fra GLR registeret med det aggregerede resultat af landbrugsundersøgelsens arealanvendelseskomponent viser et tilfredsstillende sammenfald mellem de to datakilders beskrivelse af den overordnede arealanvendelse på landbrugsarealet når de to datasæt aggregeres til meget overordnede arealanvendelsestyper. GLR data bruges derfor til at sammenligne undersøgelsesområdet med Morsø kommune og Danmark.

1.3 Områdets geologi, jordbund og beskyttelsesværdier

Landskabet er præget af åbne moræneflader, der de fleste steder skråner svagt mod kysten og dermed giver storslåede udsigter med Limfjorden i baggrunden. Kystområderne varierer med skarpt afgrænsede, tidligere kystskrænter mange steder (mod syd, sydvest og nordvest) og store flader med strandenge, især mod vest og nord.

Geologisk er området formet af istiden og de efterfølgende kystmorfologiske og landhævningsmæssige processer. Jordbundsmæssigt er området domineret af lerjorder (jordtyper 3, 4 og 5) med sandblandede lerjorder og lerblandede sandjorder, som de mest udbredte jordtyper. Morænen gennemskæres flere steder af øst-vest vendte erosionsdale med organiske jorder. Langs kysten findes et sammenhængende forløb af strandenge med finsandede jorder som er opstået i forbindelse med stenalderhavets tilbagetrækning. Ved områdets sydvendte kyster og ved det inddæmmede areal ved Nees vig findes større arealer med organiske jorder.

Som det fremgår af figur 3 og 4 er mange arealer i området omfattet af planudpegninger og andre arealreguleringer, hovedsagelige koncentreret omkring de kystvendte og vandløbsnære enge og vådområder. På grund af de værdifulde strandenge er der udpeget NATURA 2000 områder i sognet. Endelig er landskabet også præget af områdets landbrug med store dyrkede markflader og mange, større bygningsanlæg.

Sognet rummer flere vigtige kulturhistoriske værdier og Karby landsby, med dens meget fine beliggenhed og dens interessante historie er udpeget som værdifuldt kulturmiljø. I kommuneplanen er ådalene udpeget som økologiske korridorer og strandengene som kerneområder for natur. Størsteparten af det resterende areal er udpeget som særligt værdifulde landbrugsjorder. Der er således tale om et forholdsvis komplekst kystlandskab som både omfatter meget intensivt drevne og højt ydende jorder og store ekstensivt drevne arealer med biodiversitetsmæssig og rekreativ betydning.

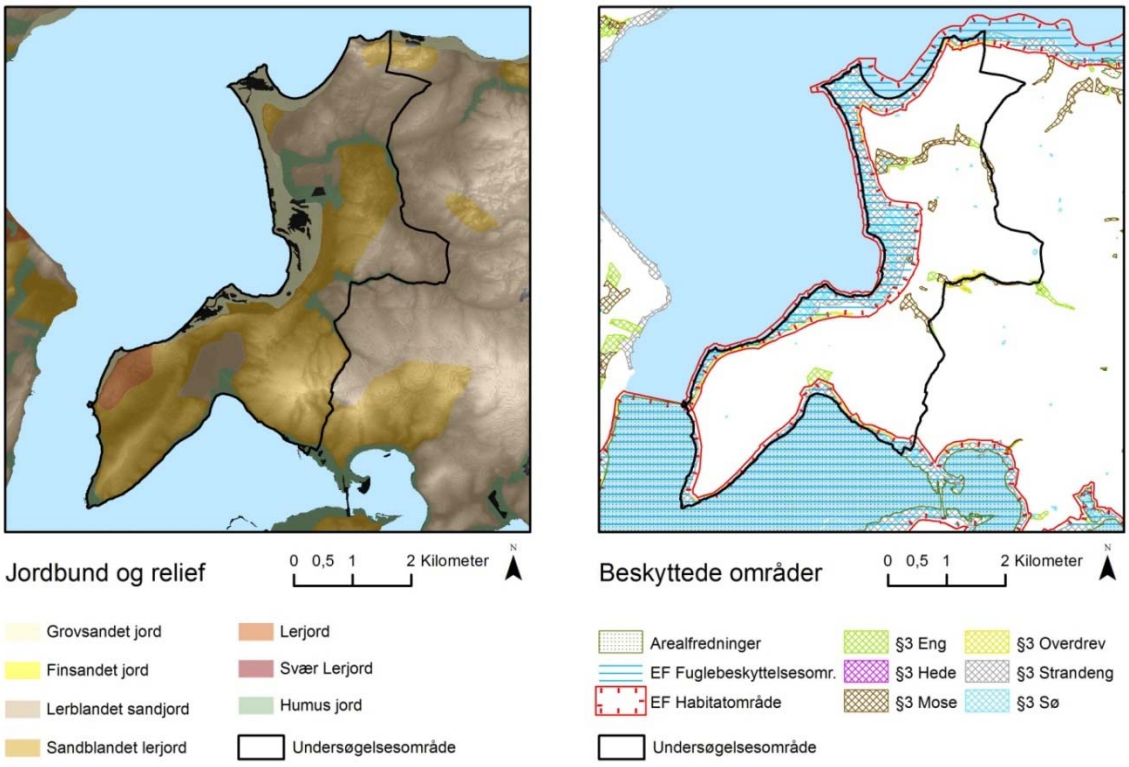

Figur 3. Jordbund, relief og naturbeskyttelsesmæssige udpegninger i undersøgelsesområdet

..

Figur 4. Kerneområder for natur (blå skravering) og økologiske korridorer (grøn signatur) udpeget i Morsø kommuneplan 2009. Stort set hele det resterende areal og dele af de økologiske korridorer er samtidig udpeget som særligt værdifulde landbrugsområder.

2. Områdets ejere, ejendomme og bedrifter

I de fleste danske landskaber er landmanden den vigtigste beslutningstager, når det gælder arealanvendelse og landskabsforvaltning. Det gælder også dette område, og derfor har det været et ønske at undersøge ikke bare ejendommene og bedrifternes opbygning og brug men også indhente en række baggrundsoplysninger om ejerne selv, inklusiv deres motiver til at eje og bruge jorden og deres syn på landskabets værdier.

Normalt ejes en landbrugsejendom af begge ægtefæller og i rigtig mange tilfælde har de begge deltaget i interviewene. Svarene på nogle af de mere kvalitative interviewspørgsmål angående den rekreative brug af landskabet og landskabets værdier, kan således afspejle en kombination af begge ejeres holdninger og synspunkter. Det er dog ofte den ene ejer der står for driften af arealerne og for plejen af hegn, naturområder og lignende. Det er derfor denne 'driftsleder' der har svaret på spørgsmål angående driften af ejendommen der refereres nedenfor. Da driftslederen ofte er manden tillader vi os, for nemheds skyld, at omtale landmanden som ´han' eller ´ham' velvidende, at det faktisk i nogle tilfælde er kvinden i familien, der er 'landmanden'.

2.1 Jordejernes forhold til landbrugserhvervet og deres ejendom

En af de væsentligste relationer mellem ejer, ejendom og landskab er ejerens forhold til landbrugserhvervet. Om ejeren er fuldtidsbeskæftiget eller deltidsbeskæftiget med landbrugsproduktion, eller om han har landbruget som fritidsbeskæftigelse eller er pensioneret er ofte afgørende for den måde han forholder sig til sin ejendom og træffer beslutninger.

Fuldtidslandmandens syn på hans ejendom er i de fleste tilfælde forbundet direkte med hans behov for at leve af landbrugsproduktionen, hvorfor han oftest er nødt til at forvalte ejendommen som et produktionssted, mens fritidslandmanden har en indtægt udenfor ejendommen som er større end den han får fra landbruget. Derfor har fritidslandmænd ikke det sammen behov for at investere i landbrugsproduktionen, men kærer sig til gengæld typisk meget om værdier, der understøtter rekreative og livsstilsbetingede funktioner på ejendommen. Pensionister har oftest enten afstået eller bortforpagtet store dele af deres tidligere ejendom og er derfor, ligesom fritidslandmænd, sjældent motiveret direkte af økonomiske vilkår ligesom fuldtidslandmænd oftest er det.

Som det fremgår af tabel 1 udgør fritidslandmænd den største gruppe af ejere i området, men da fritidsbrugerne overvejende ejer mindre ejen-

domme, ejer de en væsentlig mindre andel af arealet end fuldtidsbrugerne, der 'kun' udgør ca. 20 procent af ejerne, men besidder en tredjedel af arealet. Sammenlignet med Hvorslev-området og Skiveområdet, hvor fuldtidslandmændene ejer ca. halvdelen af arealet, er udstrækningen af fuldtidsbrug i Karby ikke særlig omfattende. Forskellen kan skyldes at deltidsbrugerne til gengæld ejer relativt meget jord i Karby, 17 %, sammenlignet med Hvorslev-Bjerringro (8%) og Skive (4%). Man skal dog være varsom med at lægge for meget i disse forskelle, da de også kan skyldes at én meget stor fuldtidslandmand i området ikke har kunnet deltage i undersøgelsen. Som konsekvens heraf er andelen af jord ejet af fuldtidslandmænd sandsynligvis undervurderet.

Tabel 1. Ejers beskæftigelse i forhold til arealtilliggende

Beskæftigelse[1)] ▼	Andel, landmænd (%)	Andel, arealet (%)
Fuldtidslandmand	19	32
Deltidslandmand	9	17
Fritidslandmand	44	22
Pensionist	21	14
Andre	7	14
I alt (= 100 %)	43 landmænd	1562 ha

[1)] Fuldtidslandmand: alder < 67 og ingen indkomst udenfor landbruget.
Deltidslandmand: alder < 67 og med en indkomst udenfor landbruget som er mindre end fra landbruget
Fritidslandmand: alder < 67 og med end indkomst udenfor landbruget som er større end fra landbruget
Pensionist: alder > 66 eller modtager af pension
Andre: kommuner, amt, stat, fonde, kirke mv.

2.2 Arealernes fordeling og arrondering

Mange ejendomme i området er usammenhængende, dvs. de er opdelt i flere lodder, undertiden med stor afstand mellem disse. Årsagen til dette er først og fremmest sammenlægning af ejendomme, der ikke støder sammen. Men mange ejendomme er også usammenhængende af historiske grunde, idet mange ejendomme som følge af tidligere tiders jordfordeling omfatter englodder beliggende i lavbundsområder langt fra hovedparcellen. I Karby området hvor strandengene udgør en relativt stor del af det samlede areal har en sådan arrondering særligt stor betydning. Derfor påpeger flere af de interviewede jordejere også, at de er i tvivl om hvordan de ekstensive arealer kan drives omkostningseffektivt i fremtiden.

Jordfordeling kan være et middel til at forbedre arronderingen og dermed gøre driften mere rationel, med et mindre energi- og arbejdsforbrug. Samtidig kan jordfordeling med fordel anvendes ved naturgenopretninger og til at skabe større, sammenhængende vedvarende græsarealer og dermed forbedre økonomien i plejen af disse.

Som det ses af tabel 2 er over halvdelen af landmændene interesserede i at være med i en jordfordeling såfremt en sådan blev startet op. Heraf relativt flest blandt ejere af ejendomme med meget lidt natur på ejendommen. Det fremgår videre, at der er større interesse for at købe og bytte jorder frem for at sælge, hvad der er almindeligt. En jordfordeling kan eksempelvis iværksættes med udgangspunkt i en pulje jord ejet af stat eller kommune (f.eks. ejendomme der tilhører 'Finansiel Stabilitet A/S' overtaget i forbindelse med konkurser). Er der fra starten en jordpulje i udbud, vurderes det at der er gode muligheder for både at tilgodese erhvervslandbrug med yderligere jord og en bedre arrondering og samtidig samle lavbundsarealer til større og mere sammenhængende græsningsområder.

Tabel 2. Interesse i jordfordeling Landmændene blev i første omgang stillet spørgsmålet: Hvis der kom en jordfordeling i gang indenfor området ville du så deltage?. I givet fald blev der efterfølgende spurgt til interesse i salg, køb og bytte.

Interesse i Jordfordeling ► Ejendomme med:▼	Ikke interesseret	Interesseret i at: [3]			I alt, antal (=100%)
		Sælge	Købe	Bytte	
	---------- % ----------				
Meget natur [1]	70	10	30	10	10
Mindre natur [2]	37	13	27	47	30
Alle ejere	45	13	27	38	40

[1] Ejendomme med mere end 50% af arealet dækket af vedv. græs, skov og øvrig natur.

[2] Ejendomme med 50% eller mindre af arealet dækket af vedv. græs, skov og øvrig natur.

[3] Den enkelte ejer kan svare ja til både salg, køb og bytte. Derfor udgør summen af procenter (ikke interesseret og interesseret) mere end 100 % .

2.3 Landmændenes motivation for at eje ejendomme i området

Hvordan de forskellige grupper af landmænd ser på deres ejendom som hhv. produktionssted, bosted eller en blanding heraf, er belyst i tabel 3. Når de landmænd der deltog i undersøgelsen blev spurgt om den primære grund til at eje deres ejendom, angav lidt under halvdelen at 'ejendommen som bosted' var den vigtigste grund. De fleste af disse var, som man kan forvente, enten fritidslandbrugere eller pensionister. Sammenlignet med undersøgelserne i Hvorslev og i Skive er dette en forholdsvis lille andel, idet det var omkring 2/3 af samtlige i disse to områder der så deres ejendom primært som et bosted (Christensen et al. 2012, Primdahl et al. 2010). Til sammenligning svarede de fleste fuldtidslandmænd (71 %), at de ser deres ejendom som en kombination af et bosted og et produktionssted, mens kun 29 % svarede at den produktionsmæssige betydning af deres ejendom var den primære. Der er således tydelige forskelle mellem hvordan fuldtidslandmænd og andre jordejere ser på området. Samtidig er det tydeligt at kun et fåtal slet ikke prioriterer ejendommens bosætningsmæssige funktioner. Vi har altså at gøre med en befolkning der på tværs af erhverv overordnet set værdsætter deres bomiljø højt.

Tabel 3. Landmændenes primære motiv som ejer af ejendommen fordelt på landmandstyper

Ejermotiv[1)] ►	Landmandens hovedmotiv til at eje landbrugsejendommen.			
Ejers beskæftigelse[2)] ▼	Et godt sted at bo	Et godt produktions-sted	En ligelig blanding af begge dele	I alt, antal (= 100 %)
	---------- % ----------			
Fuldtidslandmand	0	29	71	7
Deltidslandmand	50	50	0	3
Fritidslandmand	61	0	39	18
Pensionist	57	29	14	7
Andre	0	0	0	0
I alt, %	46	14	37	34 landmænd
Andel af ejendomsareal	25 %	17 %	58 %	1006 ha

[1)] Spørgsmålet lød: "Ejer du primært denne ejendom, fordi det er et godt sted at bo (1), fordi der er et godt produktionssted (2) eller er det en ligelig blanding af begge dele (3)?" (kun én svarmulighed). Hvis ejer har flere ejendomme, svares der kun for den ejendom, hvorpå ejeren bor.

[2)] Se tabel 1 for definitioner.

3. Arealanvendelse og husdyrproduktion

3.1 Arealanvendelsen beskrevet ud fra GLR data

Undersøgelsesområdets arealanvendelse er præget af den betydelige geologisk betingede forskel mellem strandengene langs kysten og morænefladen, som tilbyder markant forskellige muligheder for arealanvendelse.

Som det fremgår af tabel 4, figur 5 og figur 6 anvendes en stor del af det samlede areal til landbrug i Morsø kommune (75.8 procent) i forhold til landet som helhed hvor kun 61,1 procent af jorden er registreret som landbrugsjord. I sammenligning hermed er undersøgelsesområdet et særdeles intensivt anvendt område, der med en andel på hele 83,7 procent landbrugsjord skiller sig ud selv i en region hvor landbruget optager større andele af arealet end i Danmark som helhed.

Kigger man alene på den landbrugsmæssige arealanvendelse ses det at omdriftsjorden med andre afgrøder end græs udgør 72,7 procent af landbrugsjorden hvilket er lidt mindre end landsgennemsnittet (75,8 %) og markant mindre end Morsø kommune som helhed (83,5 %). Samtidig har området en meget høj andel udyrkede landbrugsarealer (2,4 procent) sammenlignet med 0,5 procent for Morsø kommune og 1,1 procent for resten af landet. Situationen er tilsvarende hvad angår de vedvarende græsarealer, hvor undersøgelsesområdet udmærker sig ved at have en samlet andel på 12,8 procent af landbrugsarealet som vedvarende græs i og udenfor drift, sammenlignet med 6,6 procent for Morsø kommune og 8,8 procent for resten af landet.

Sammenligner man arealanvendelsen i undersøgelsesområdet med Morsø kommune og med resten af landet er det således tydeligt, at undersøgelsesområdet skiller sig ud som et område med en meget stor andel landbrugsjord, som omfatter relativt store arealer hvor driften er ekstensiv eller opgivet. Det er altså et område der tidligere har været intensivt anvendt, men hvor man senere har ekstensiveret brugen, sandsynligvis i takt med den vigende betydning af engdrift i landbrugssektoren siden slutningen af 1950erne.

*Tabel 4: Landbrugsjordens anvendelse i dyrkningssæsonen 2011 **

Områder ► Landbrugsjordens anvendelse:▼	Unders. omr.		Morsø kommune		Danmark	
	ha.	%	ha.	%	ha.	%
Omdrift	1.117	72,7	23.103	83,5	1.994.714	75,8
Græs i omdrift eller med periodisk omlægning	176	11,4	2.449	8,9	312.985	11,9
Vedvarende græs i drift	82	0,1	787	2,8	129.820	4,9
Vedvarende græs udenfor drift eller med meget begrænset udbytte	114	7,5	1.047	3,8	104.347	4,0
Natur	38	2,4	144	0,5	30.242	1,1
Juletræer o.a. vedplanter	0	0,0	11	0,0	36.342	1,4
Øvrige landbrugsmæssige anvendelser	8	0,5	127	0,5	23.010	0,9
Landbrug total	1.535	100	27.671	100	2.631.462	100
Restareal (ikke landbrugsjord)	299		8.815		1.677.782	
Samlet areal	1.834		36.486		4.309.245	

** Tabellen er dannet på baggrund af en omklassificering af data fra Fødevareministeriets generelle landbrugsregister (GLR). Derfor kan tabellen ikke sammenlignes direkte med de arealanvendelsesdata der i øvrigt er indsamlet, idet de anvendte kategorier ikke er sammenlignelige.*

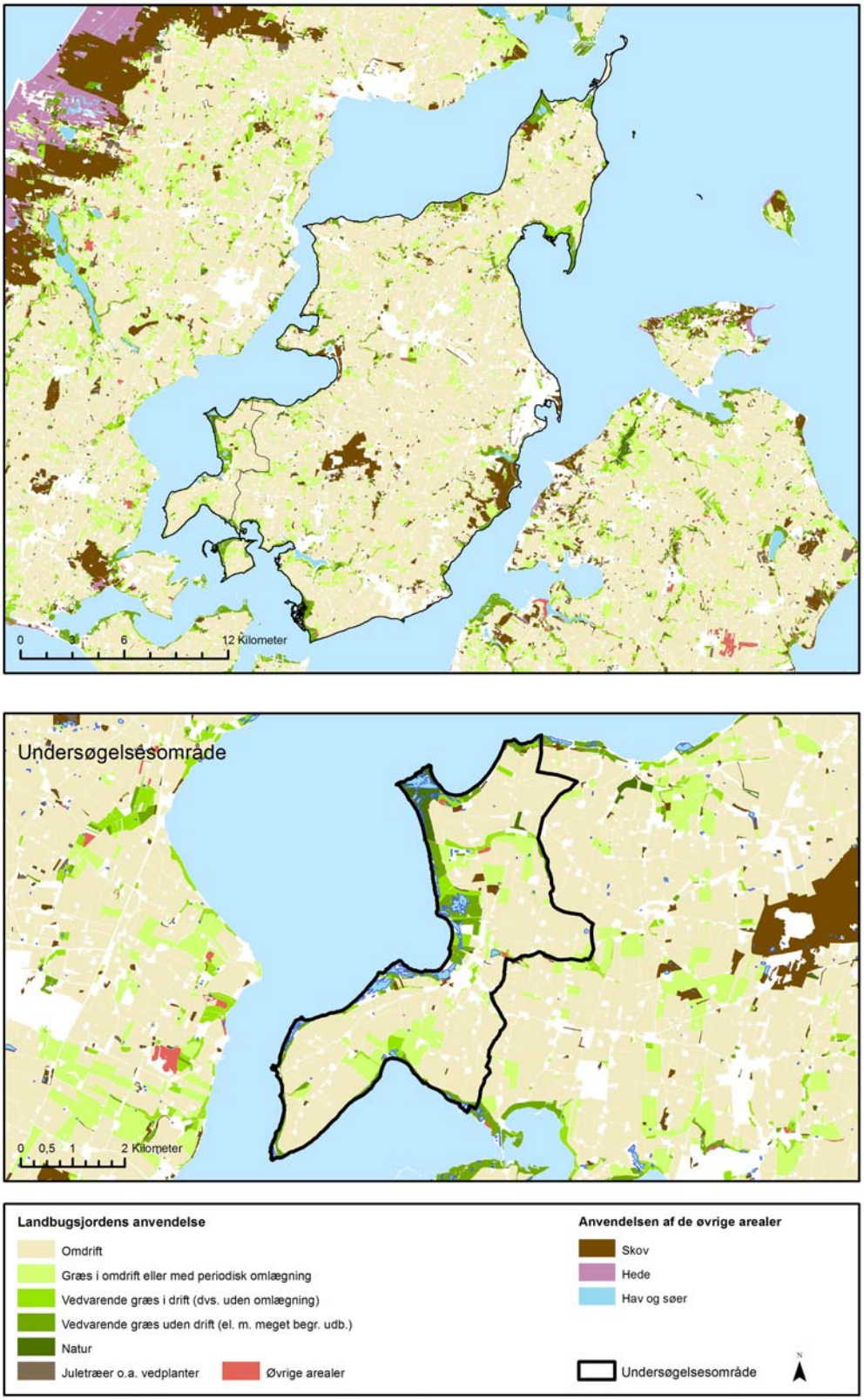

Figur 5: Arealanvendelsen i undersøgelsesområdet og i Morsø kommune i 2011. Kortene er baseret på det generelle landbrugsregisters oplysninger for dyrkningssæsonen 2011. Data er aggregeret og omklassificeret og er derfor ikke direkte sammenlignelige med GLR data i øvrigt.

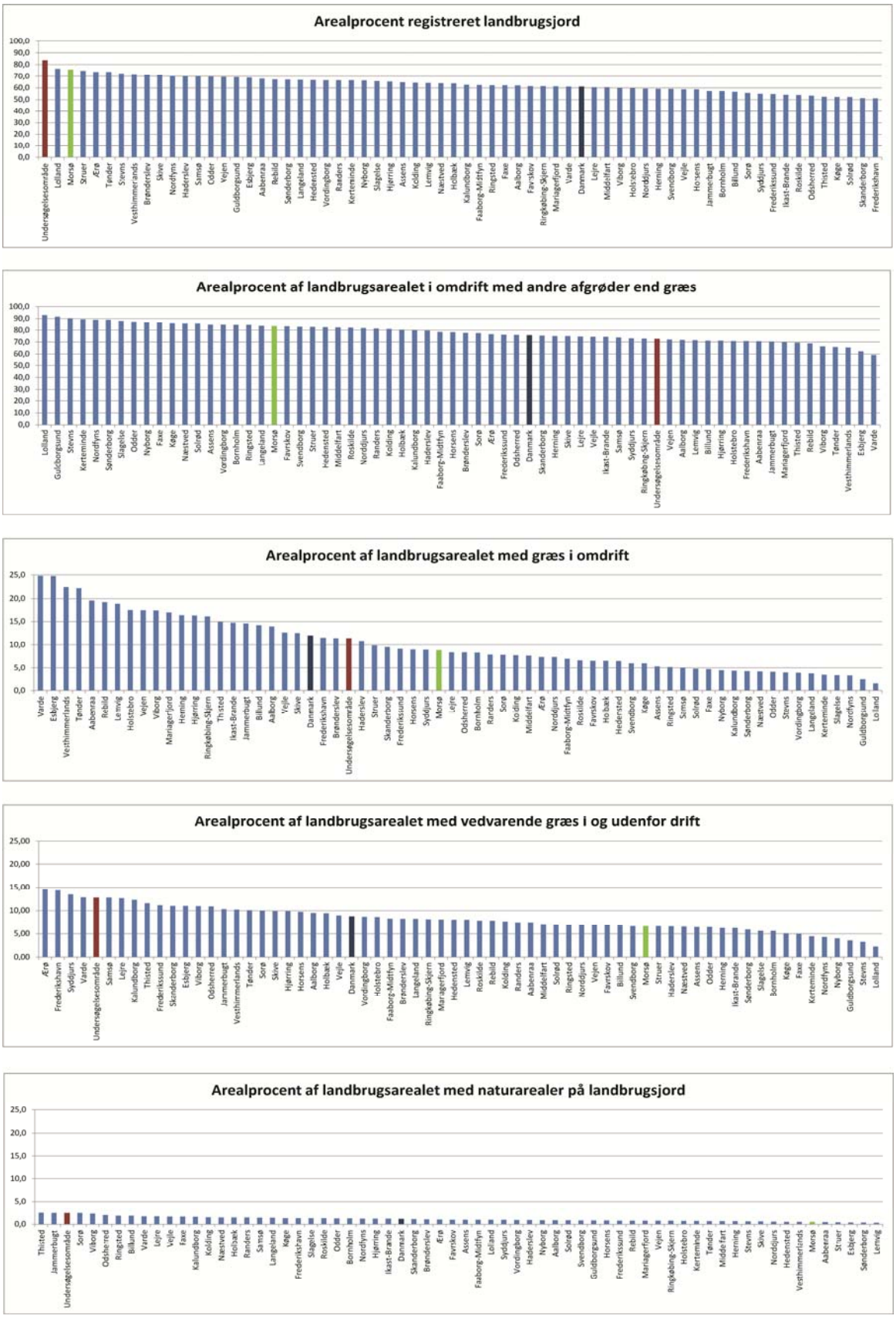

Figur 6. Størrelsen og brugen af landbrugsarealet i undersøgelsesområdet sammenlignet med Morsø Kommune og de 66 af landets resterende kommuner der har mere end 50 procent landbrugsjord.

3.2 Forholdet mellem arealanvendelse og ejere

Som det fremgår af tabel 5 varierer arealanvendelsen med landmandens beskæftigelse. Fuldtidsbrugene har således en større andel af arealet i omdrift end fritidsbrugene, hvorimod disse til gengæld ejer et relativt større areal med vedvarende græs og natur. 'Andet' er en kategori, der dækker over opgivne arealer (på tidligere strandenge, på skrænterne eller i erosionsdalene) dels over markveje, bygninger mv. De store strandengsarealer er selvsagt årsagen til det relativt store areal med vedvarende græs og tilsvarende til den lave andel med omdrift. Den lave andel af skov og juletræsplantager skyldes formentlig den gode jord.

Som helhed bærer området præg af et landbrug, hvor de gode jorder anvendes særdeles intensivt og primært af fuldtids- og deltidslandmænd, mens store dele af vådbundsarealerne drives af fritidslandmænd og pensionister.

Tabel 5. Arealanvendelse fordelt efter ejers beskæftigelse

Arealanvendelse[1)]	N	Omdrift	Ved. græs	Julet-træer	Skov	Natur	Andet	Sum, ha
Beskæftigelse[2)] ▼		---------- % ----------						(= 100%)
Fuldtidslandmand	8	81	15	0	1	0	3	504
Deltidslandmand	4	77	6	0	2	7	8	270
Fritidslandmand	19	73	17	0	1	6	3	336
Pensionist	9	68	28	0	1	1	2	226
Andre	3	67	31	0	1	0	1	226
I alt	43	75	18	0	1	3	3	1562

1) Vedvarende er græsarealer der enten ikke omlægges eller bliver omlagt sjældnere end hvert 5. år. Natur er mere eller mindre tilgroede arealer der ikke bruges til landbrugs- eller skovdrift. Andet er bygninger, have, veje mv.

2) Se tabel 1 for definitioner

3.3 Forvaltningen af det vedvarende græsareal

Ser vi specifikt på det vedvarende græsareal og dermed især på de strandenge, der tilhører landbrugsejendommene i området er deres drift vist i tabel 6. Som det fremgår er langt det meste af arealet græsset, hvad der er vigtigt for at fastholde dem som lysåbne naturarealer og dermed bevare biodiversiteten og åbenheden i landskabet, inklusive de udsigter over fjorden, der kendetegner området og som udgør en væsentlig herlighedsværdi med betydning for bosætningen i området (se kapitel 5).

Mange af disse arealer er vanskelige at drive med økonomiske overskud, og derfor tilbydes der en række støttemuligheder for sådanne arealer.

Særligt den såkaldte MVJ-ordning, der omfatter støtte til miljøvenligt jordbrug har betydning for landbruget i undersøgelses-området, idet store områder særligt i den nordlige del af undersøgelsesområdet er omfattet af ordningen (se figur 7).

Tabel 6. Det vedvarende græsareal og dets forvaltning

Det vedvarende græsareal ►	N	Græs-set	Høslet	Øvr. vedv. græs	Uden-for drift	Vedv. Græs ialt
Beskæftigelse[1)] ▼		---------- % ----------				(=100%)
Fuldtids	8	93	0	1	5	77
Deltids	4	100	0	0	0	17
Fritids	19	96	0	0	4	57
Pensionist	9	86	0	6	8	64
Andre	3	100	0	0	0	70
Alle ejendomme	43	94	0	2	4	284

[1)] Se tabel 1 for definitioner

Figur 7. MVJ aftaleområder i undersøgelsesområdet (rød signatur). Data fra Fødevareministeriet per 1. marts 2012.
Kilde: www.miljoeportalen.dk

3.4 Husdyrholdet og arealanvendelsen

Kigger man på husdyrholdet i Karby området fremgår det af tabel 7 at omkring 70 % af landmændene har husdyr på deres bedrifter. Dette er meget sammenlignet med Skive og Hvorslev områderne. Alle fuldtids- og deltidslandmænd har således husdyr og det samme gælder for 50 % af fritidslandmændene. Svineholdet findes hovedsagelig på brug drevet af fuld- og deltidslandmænd, hvorimod kødkvæg-produktionen er spredt på alle landmandtyper (på nær kategorien 'andre' som omfatter landmænd der falder udenfor de øvrige kategorier). Sammenlignes husdyrholdet i Karby med Region Nordjylland og Danmark som helhed, ses at densiteten af dyr er højere for både malkekvæg, opdræt og svin, men en smule lavere for kødkvæg.

Alt i alt bærer husdyrholdet i undersøgelsesområdet præg af en drift hvor de fleste dyr tilhører mælke- og svineproducenter der i skala er fuldt på højde med landsgennemsnittet. De vedvarende græsarealer anvendes primært til græsning med kødkvæg af en bred gruppe af jordbrugere, hvoraf mange støttes økonomisk gennem MVJ-ordningen og tilsvarende subsidie-ordninger. En ikke ubetydelig del af jordbrugerne er endvidere pensionister samt deltids- og fritidslandmænd, hvorfor en stor del af den arbejdsbyrde der er tilknyttet græsningen og som sikrer bevarelsen af områdets herligheds- og naturværdier må betragtes som frivilligt eller fritidsrelateret arbejde.

Tabel 7. Husdyrholdet

Dyre-hold[1)]► Beskæf-tigelse[2)] ▼	N	Uden Dyr	Malke	Opdræt	Kød-Kvæg	Svin[3)]	Får[4)]	Heste	Fjerkræ
Fuldtids	8	0	900	1.000	70	17.815	8	0	20
Deltids	4	0	120	134	14	25.700	0	1	0
Fritids	19	8	0	98	25	0	96	15	58
Pensionist	9	4	38	126	33	0	38	0	0
Andre	3	1	0	0	0	2400	0	0	0
Område ialt.	43	13	1.058	1.358	142	45.915	142	16	78
Dyr / 100 ha			66	85	9	2940	9	1	5
Danmark ialt x 1000	38,8	15,7	565,1	732,3	273,0	25.853,2	143,9	61,5	19.319,4
Dyr / 100 ha			21	28	10	979	5	2	732
Region Nordjylland I alt x 1000	7,5	2,8	131,2	149,9	65,8	5.907,9	16,0	11,8	4.980,7
Dyr / 100 ha			27	31	14	1215	3	2	1024

1) Antal dyr på interviewtidspunktet, i alt
2) Se tabel 1 for definitioner
3) Søer og fedesvin
4) Får og lam

4. Landskabsændringer 2006-2011

Undersøgelsesområdet har overordnet set haft en forholdsvis stabil arealanvendelse siden 2006. Der er stort set ikke sket ændringer bortset fra små og få forskydninger imellem omdriftsareal og det vedvarende græsareal samt nogle få plantninger, jf. tabel 8 og 9.

Ser man på småbiotoperne og markvejene, dvs. hhv. på de mindre landskabselementer der ligger mellem markerne og de rekreative færdselsmuligheder (tabel 10) er den generelle tendens, at der også her kun er sket små ændringer i de fleste kategorier, bortset fra hegn og markveje / stier. Der er plantet en del hegn og langt flere end der er fjernet, ligesom den samlede længde af stier og markveje er gået tydeligt frem, idet der ikke er fjernet markveje og stier de sidste fem år.

Sammenfattende må det konstateres, at Karbyområdet de seneste år har været stabilt, både hvad angår arealanvendelsen og antallet og typen af landskabselementer. Der har samtidig været en svag tendens til plantning og til at udbygge det rekreative netværk i området.

Som det fremgår af tabel 11 vil området sandsynligvis fortsætte med at være stabilt i fremtiden, idet der ikke er meget der tyder på, at de interviewede landmænd planlægger at ændre brugen af området. Tre landmænd har planer om at genoptage græsningen på arealer der tidligere har haft græsning, hvad der vil kunne bidrage til det i forvejen store afgræssede areal, men set i forhold til det samlede område er der tale om en små forandringer.

Tabel 8. Ændringer i arealanvendelsen 2006-2011[1)]

Ændringer i areal-anvendelsen►	N	Omdrift til vedv. græs	Vedv. græs til omdrift	Græsning af vedv. græs gen-optaget	Græsning af vedv. græs ophørt
Beskæf-Tigelse[1)] ▼		----------ha/ 100 ha omdriftsareal ----------			
Fuldtidslandmand	8	0,00	0,30	0	0,00
Deltidslandmand	4	0,00	0,00	0	0,00
Fritidslandmand	19	0,15	0,00	0	0,15
Pensionist	9	0,00	0,00	0	0,89
Andre	3	0,00	0,00	0	0,00
Ialt (= 100 %)	43	0,03	0,10	0	0,16

1) Se tabel 1 for definitioner

Tabel 9. Ændringer i det vedvarende græsareal 2006-2011

Ændringer i areal-anvendelsen►	N	Omdrift til vedv. græs	Vedv. græs til omdrift	Græsning af vedv. græs gen-optaget	Græsning af vedv. græs ophørt
Beskæf-tigelse[1)] ▼		----------ha/ 100 ha omdriftsareal ----------			
Fuldtidslandmand	8	0,00	0,30	0	0,00
Deltidslandmand	4	0,00	0,00	0	0,00
Fritidslandmand	19	0,15	0,00	0	0,15
Pensionist	9	0,00	0,00	0	0,89
Andre	3	0,00	0,00	0	0,00
Ialt (= 100 %)	43	0,03	0,10	0	0,16

2) Se tabel 1 for definitioner

Tabel 10. Nye og fjernede landskabselementer 2006-2011

Nye / ► Fjernede landskabs elementer Beskæf-Tigelse[3)] ▼	N	Ny vildt-plantning	Nyt vandhul	Vandhul oprenset	Hegn plantet	Hegn fjernet	Nye markveje og stier	Areal i alt
		---------- stk./ 100 ha----------			-------- Meter/ 100 ha ---------			Ha
Fuldtids	8	0,2	0	0,2	962,7	297,7	0	504
Deltids	4	0,0	0	0,0	0,0	0,0	370,9	270
Fritids	19	0,3	0,3	0,3	0,0	59,5	232,1	336
Pensionist	9	0,0	0	0,4	0,0	177,1	77,5	226
Andre	3	0,0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	226
Ialt	43	0,1	0,1	0,2	310,6	134,5	125,2	1562

Tabel 11. Landmandens planer for sin egen ejendom

Ejere af ejendomme:► Konkrete planer om:▼	Antal landmænd
Etablering af naturrige landskabselementer[1)]	1
Fjernelse af naturrige landskabselementer[2)]	1
Genoptage græsning på opgivne areal	3
Opgive græsning	0

1) Omfatter oplægning fra omdrift til vedv. græs og natur, ny skov, nye vildtplantninger, hegn, vandhuller, veje og stier.

2) Omfatter opdyrkning samt fjernelse af skov, vildtplantninger, hegn vandhuller, veje og stier.

5. Friluftsliv og landskabsværdier

Karby er beliggende i et relativt tyndt befolket område med langt til nærmeste større by og langt til større færdselsårer. Alligevel ligger området tæt på turistområder af national betydning. Sognet rummer meget store landskabsværdier, som potentielt er attraktive for besøgende friluftsfolk såvel som for lokale beboere. Derfor er jordejerne i området blevet spurgt om de oplever, at friluftsfolk besøger deres ejendom (på markveje og stier, langs hegn og kyst eller andre steder). Som det fremgår af tabel 12 oplever to ud tre landmænd besøgende på ejendommen, og kun en enkelt jordejer oplever ulemper eller gener ved de besøgende.

Langt de fleste friluftsfolk færdes langs fjorden, først og fremmest på selve "fjordstien" - et større sammenhængende stiforløb der løber langs stranden hele vejen omkring undersøgelsesområdet. Adspurgt om deres holdning til denne færdsel svarede de fleste jordejere (66,7 %), at det er i orden med besøgende på deres jord. Kun ganske få (5,7 %) var decideret imod folks færdsel på deres jord mens lidt flere (25,7 procent) gav udtryk for at færdsel måtte foregå på visse betingelser, her under i særdeleshed at hunde blev ført i snor og at der ikke blev smidt affald.

Tabel 12. Landmændenes erfaringer med friluftsfolk på ejendommen

Oplever du friluftsfolk På din ejendom[1]	Dagligt	Ugentligt	Månedligt	Sjældent	Aldrig	I alt, antal (=100%)
	----------%----------					
Oplever friluftsfolk:						
- ingen ulemper	33	33	15	15	-	27
- ulemper	4	0	0	0	-	1
Oplever ingen friluftsfolk	-	-	-	-	31	12
I alt (=100%)	25	23	10	10	31	40

[1] Spørgsmålene lød:
1. Oplever du, at fritidsfolk færdes på din ejendom, og hvis ja: Hvor ofte?
2. Hvis ja til spørgsmål: Er der ulemper forbundet med færdslen?

Jordejerne blev også spurgt hvad de selv betragter som særligt værdifuldt i området som helhed og disse værdier blev indkredset på kort under interviewet. Overordnet set afspejler svarene en stor lokal interesse i områdets kystskrænter, enge og udsigtspunkter. Det mest iøjnefaldende er, at de adspurgte med få undtagelser alle peger på fire områder ved fjorden som særligt værdifulde, nemlig udsigtspunktet ved Årbjerg Torn, strand-

engene ud for Karby landsby, samt Mågeodde og området ved færgelejet. Udsigten ved Karby mark blev også fremhævet, ligesom enkelte pegede på områdets erosionsdale og de øvrige vandløbsnære lavbundsarealer.

Overordnet set var der altså særdeles bred enighed om at områdets herlighedsværdier knytter sig til engene og udsigten over fjorden. Det samme gør sig gældende hvad angår hvilke områder der er blevet forbedret i de seneste år. Her blev også særligt engarealerne fremhævet og her under i særdeleshed forbedrede stier og broer. Hertil kommer skovlegepladsen renoveringerne i Karby landsby, der også blev nævnt som forbedringer. Kun få kunne til gengæld pege på områder hvor der er sket forringelser i de seneste år og heraf var de fleste besvarelser relateret til tilgroning af strandengsarealer mens enkelte nævnte læhegn der var forsvundet og bygninger der forfaldt.

Som de sidste spørgsmål der blev stillet blev landmanden spurgt om sin eventuelle interesse i at deltage i fælles projekter vedrørende plantninger, natur og landskabsforhold. Som det fremgår af tabel 13 er der i området en klar interesse både for at deltage i eventuelle fælles ansøgninger om plantninger og for at deltage i arbejdet med en eventuel fremtidig natur- og landskabsplan.

Tabel 13. Interesse for fællesprojekter

Spørgsmål A[1)]	*Svar*	*N*	*%*	*Spørgsmål B*[2)]	*Svar*	*N*	*%*
Interesse for at deltage i fælles plantnings-ansøgninger	Nej	12	32	Interesse for at deltage i fælles natur- og landskabsplan	Nej	13	33
	Ja	20	54		Ja	22	56
	Måske	5	14		Måske	4	11

1) Spørgsmålet lød: ”Kunne det efter din mening være en idé at gennemføre fælles plantningsprojekter (skov, hegn, vildt), hvor landmændene – frivilligt – kunne deltage og hvor der i fællesskab søges om støtte til plantningerne?”

2) Spørgsmålet lød: ”Hvis der gennem en fælles natur- og landskabsplan blev skabt muligheder for at koordinere og forbedre ansøgninger om støtte til plantninger, natur- og landskabspleje, etablering af vandhuller mv. – ville du så være interesseret i at deltage?”

6. Sammenfatning

Der blev i 2011 gennemført en interviewbaseret undersøgelse af landbrugets arealanvendelse og landskabsforvaltning i et undersøgelsesområde på 1834 hektar beliggende i den vestlige del af Morsø kommune. I alt 44 ejere med et tilliggende på 1562 hektar blev interviewet, hvilket svarer til en deltagerandel på 90 % af det samlede antal ejendomme over 2 hektar i undersøgelsesområdet og 85 % af dets areal.

Undersøgelsesområdet er på grund af dets beliggenhed langs Limfjordskysten et landskab der er sammensat af en kombination af skarpt afgrænsede lavtliggende strandenge og lerblandede højbundsjorder gennemskåret af erosionsdale med organiske jorder. Dette afspejler sig i områdets arealanvendelse. Omdriftsarealerne er koncentreret på højbundsjorderne og langs kysten er store arealer lagt ud til vedvarende græs. Andelen af landbrugsjord i området (83,7 %) er derfor også meget højt sammenlignet med Morsø kommune som helhed (75,8 %) og Danmark i øvrigt (61,1 %), mens en stor andel af landbrugsarealet har vedvarende græs (12,8 %) sammenlignet med 6,6 % i Morsø kommune og 8,8 % på landsplan.

De fleste jordejere i undersøgelsesområdet er fritidslandmænd, deltidslandmænd og pensionister, hvoraf de fleste som led i deres drift varetager græsning på strandengene. Fuldtidslandmænd udgør 19 procent af jordejerne men ejer 32 procent af arealet. Størstedelen af jordejerne beskriver deres hovedmotiv for at eje deres ejendom som enten en *ligelig blanding* af produktionshensyn og hensyn til bosætning eller som primært bosætningsmæssigt betinget. De få ejere der ejer deres ejendomme primært af produktionshensyn (14 %) udgør kun 17 procent af arealet.

Området omfatter et aktivt fuldtidslandbrug, der driver et stort husdyrbrug med malkekvæg, svin og kødkvæg med høje dyretætheder. Tendensen er at området i øjeblikket har en stabil arealanvendelse, og der er ikke tegn på at dette vil forandre sig i de kommende år. Alene hvad angår antallet og længden af småbiotoper og markveje er der sket forandringer i de seneste år, og tendensen er at der sker en svag stigning i antallet af nye markveje og hegn.

Området er af rekreativ værdi både for lokale og besøgende og de fleste jordejere oplever besøgende på deres jord forholdsvis ofte. Samtidig er der bred enighed blandt jordejerne om hvilke områder der er værdifulde på grund af natur og rekreative muligheder. Det drejer sig især om udsigtspunkter langs kysten, og om de vidtstrakte strandenge. Bevarelsen af disse landskabsværdier afhænger af fortsat græsning eller slåning og blandt jordejerne er der bred enighed om at en videreførelse af sådanne

forvaltningsformer som sikrer at man undgår tilgroning af engene. Der er blandt andet derfor også stor interesse blandt jordejerne i at deltage i en eventuel jordfordeling (55%) og i fælles natur- og landskabsplaner for området (56%).

7. Referencer

Christensen A.A, Kristensen, L.S og Primdahl, J. (2012): Notat: Landbrugsundersøgelse for området Flyndersø - Sønder Lem Vig, Skive Kommune. Institut for Geovidenskab og Naturressourcer, Københavns Universitet. November 2012

FødevareErhverv (2011): Vejledning til fællesskema 2011. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, København, Februar 2011.

Morsø kommune (2009) Kommuneplan 2009. *Kilde:http://drift.kortinfo.net/Map.aspx?Site=Morsoe&Page=Kortopslag* 2012.

Primdahl J., Vesterager J.P., Kristensen L.S., Vejre H. & Andersen P.S. (2010): Den Multifunktionelle udvikling af landskabet fortsætter. Jord og Viden 155, 3, 4-6.

SKOV & LANDSKAB

ARBEJDSRAPPORT SKOV & LANDSKAB 155 / 2012

Landbrugsundersøgelse for Karby sogn, Morsø kommune

Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Fredriksberg C
Tel. 3533 1500
sl@life.ku.dk
www.sl.life.ku.dk

Nationalt center for forskning, uddannelse og rådgivning i skov og skovprodukter, landskabsarkitektur og landskabsforvaltning, byplanlægning og bydesign